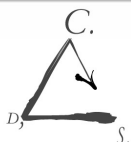

**SYTUACJA INSTYTUCJI RYNKU PRACY
POWIATU ŁAŃCUCKIEGO
W KONTEKŚCIE UWARUNKOWAŃ
SPOŁECZNO - GOSPODARCZYCH**

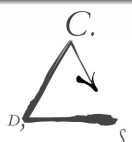
Podkarpacki Portal Pracy

Spis treści:

Wprowadzenie	3
Tło i główne założenia projektu „Podkarpacki Portal Pracy”	3
Cel powstania i charakter raportu.....	4
Struktura raportu	5
I. Charakterystyka lokalnego rynku pracy w kontekście uwarunkowań społeczno - gospodarczych ...	10
1.1. Uwarunkowania powiatowego rynku pracy	10
1.1.1 Krótka charakterystyka społeczno-gospodarcza powiatu	10
1.1.2 Powiat w liczbach – podstawowe dane statystyczne.....	18
1.2. Sytuacja powiatowego rynku pracy w opinii ekspertów.....	19
II. Diagnoza sytuacji instytucji rynku pracy działających w powiecie.....	22
2.1. Instytucje rynku pracy w statystykach	22
2.2. Charakterystyka najistotniejszych instytucji rynku pracy powiatu	22
Powiatowy Urząd Pracy w Łąncucie	22
Powiatowe Centrum Kształcenia Praktycznego i Edukacji Zawodowej w Łąncucie.....	23
Stowarzyszenie na Rzecz Rozwoju Lokalnego w Białobrzegach	24
Punkt Konsultacyjno – Doradczy w Łąncucie przy Leżajskim Stowarzyszeniu Rozwoju.....	24
2.3. Uwarunkowania funkcjonowania instytucji rynku pracy w opinii ich przedstawicieli.....	25
Spis źródeł	29

WPROWADZENIE

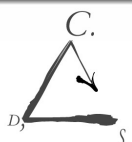
Niniejszy raport powstał w wyniku analizy danych zastanych oraz serii wywiadów pogłębionych przeprowadzanych w poszczególnych powiatach Podkarpacia z lokalnymi ekspertami rynku pracy oraz przedstawicielami instytucji rynku pracy. Całość prac podjętych nad zebraniem informacji i przygotowaniem niniejszego raportu stanowiła element realizowanego przez Centrum Doradztwa Strategicznego s.c. (CDS) projektu pn. „**Podkarpacki Portal Pracy**”, który współfinansowany jest ze środków Unii Europejskiej w ramach Europejskiego Funduszu Społecznego.

Tło i główne założenia projektu „Podkarpacki Portal Pracy”

Idea projektu „Podkarpacki Portal Pracy” powstała w oparciu o wcześniejsze doświadczenia Centrum Doradztwa Strategicznego zdobyte podczas realizacji na terenie województwa podkarpackiego projektów: „Matryca Kurcmana – nowy instrument rynku pracy” oraz „Indeks Gotowości Rynkowej - nowy instrument monitorujący szansę na pracę absolwentów ponadgimnazjalnych szkół zawodowych województwa podkarpackiego (IGR)”. Z doświadczeń tych wynikało, że poziom upowszechnienia informacji nt. usług rynku pracy i oferujących je instytucji jest w województwie podkarpackim zdecydowanie niewystarczający. W odpowiedzi na zdiagnozowane w ten sposób potrzeby powstała koncepcja projektu „Podkarpacki Portal Pracy”, którego główny cel stanowi zapewnienie osobom pozostającym bez zatrudnienia jak i poszukującym pracy całościowej i łatwo dostępnej informacji o usługach rynku pracy na poziomie regionalnym oraz powiatowym. Informacja ta zgromadzona i udostępniona będzie w formie ogólnodostępnego, regionalnego portalu internetowego zamieszczonego pod adresem www.praca-podkarpackie.pl. (Warto w tym miejscu zaznaczyć, iż w momencie powstawania niniejszego raportu Podkarpacki Portal Pracy stanowił już gotowe narzędzie, uruchomione i powszechnie dostępne od połowy kwietnia 2009 r.)

Całość projektu składa się z czterech głównych etapów, a bieżący raport jest efektem prac podjętych w ramach etapu II: diagnostyczno-analitycznego.

Etapy i główne zadania	Termin realizacji
Etap I – przygotowawczy	sierpień – listopad 2008 r.
Etap II – diagnostyczno – analityczny	wrzesień 2008 – kwiecień 2009
Etap III – budowa powiatowych systemów informacji o usługach i instrumentach rynku pracy	kwiecień – sierpień 2009
Etap IV – uruchomienie, upowszechnienie i promocja Podkarpackiego Portalu Pracy	kwiecień 2009 – luty 2010

Cel powstania i charakter raportu

Celem powstania raportu jest **diagnoza sytuacji instytucji rynku pracy powiatu łańcuckiego w kontekście społeczno-gospodarczej specyfiki powiatu**, w tym w szczególności lokalnego rynku pracy. W ramach prac związanych z prowadzeniem badań w poszczególnych powiatach Podkarpacia, starano się również określić (w drodze indywidualnych wywiadów) jak powinien zostać skonstruowany Podkarpacki Portal Pracy, aby był narzędziem przydatnym i użytecznym dla podkarpackich instytucji rynku pracy.

Do opracowania wszystkich raportów dla 21 podkarpackich powiatów¹ posłużyły informacje, których pozyskanie opierało się o wykorzystanie czterech podstawowych sposobów gromadzenia danych, do których należały:

- analiza źródeł zastanych (w tym m.in. informacji pochodzących z Banku Danych Regionalnych GUS, Urzędu Statystycznego w Rzeszowie, Wojewódzkiego Urzędu Pracy w Rzeszowie oraz zasobów internetowych, w tym stron internetowych Starostw Powiatowych, Powiatowych Urzędów Pracy, Urzędów Miast i Gmin oraz poszczególnych instytucji rynku pracy)²;
- indywidualne wywiady pogłębione (IDI) przeprowadzone z 42 lokalnymi ekspertami rynku pracy – po dwa wywiady w powiecie³;
- indywidualne wywiady pogłębione (IDI) przeprowadzone z 85 przedstawicielami podkarpackich instytucji rynku pracy⁴;
- kontakt e-mailowy/telefoniczny z instytucjami rynku pracy w celu uzyskania informacji o działalności instytucji, niedostępnej w zasobach internetowych.

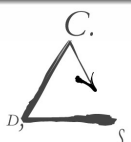
Podobny, choć mniej skoncentrowany na instytucjach rynku pracy, system gromadzenia danych zastosowano również w jednym ze zrealizowanych przez Centrum Doradztwa Strategicznego projektów pn. „Indeks Gotowości Rynkowej”. Jednym z czterech elementów tego projektu były badania podkarpackich instytucji rynku pracy, które uzupełniały obraz uzyskany na podstawie badań trzech obszarów: uczniów ponadgimnazjalnych szkół

¹ Doświadczenie Centrum Doradztwa Strategicznego pokazały, iż sensownym jest zastosowanie podejścia, w którym powiaty grodzkie, pomimo tego że administracyjnie stanowią odrębne jednostki, analizowane są łącznie z okalającymi je powiatami ziemskimi. Tylko bowiem w takim, komplementarnym ujęciu, uwidacznia się specyfika badanego obszaru, a potraktowanie wspomnianych powiatów ziemskich jako autonomiczne i niezależne od miejskiego centrum jednostki, byłoby zbyt dużym uproszczeniem ich skomplikowanej sytuacji i mogłoby przełożyć się w efekcie na nieodpowiadające rzeczywistości wyniki i wnioski.

² Szczegółowy wykaz wykorzystanych źródeł znajduje się w Spisie źródeł zamieszczonym na końcu niniejszego Raportu.

³ Wywiady te przeprowadzane były w okresie październik - listopad 2008 roku, zanim kryzys dotknął bezpośrednio polski rynek i gospodarkę. W związku z tym obraz poszczególnych powiatów mógł ulec od tego czasu pewnym zmianom.

⁴ Wywiady te przeprowadzane były od grudnia 2008 roku do marca 2009 roku, czyli w okresie, w którym kryzys gospodarczy pojawił się w Polsce. Rynki powiatów bardziej wrażliwe na kryzys ulegały wówczas intensywnym zmianom, informacje zatem pochodzące z wywiadów mogą dotyczyć specyficznego momentu w rozwoju lokalnego rynku.

zawodowych, pracodawców (w tym analizy ofert pracy) oraz ponadgimnazjalnych szkół zawodowych. W związku z tym, że głównym obiektem zainteresowania we wspomnianym projekcie były szanse na pracę absolwentów podkarpackich ponadgimnazjalnych szkół zawodowych, analiza instytucji rynku pracy koncentrowała się w dużej mierze na działaniach skierowanych do młodych ludzi.

Niniejszy raport ujmuje sytuację instytucji rynku pracy w szerszym zakresie działalności oraz zakorzenia ją w specyficznej sytuacji społeczno-gospodarczej powiatu. Informacja uzyskiwana od przedstawicieli instytucji rynku pracy jest również głębsza, bowiem oprócz wywiadów z lokalnymi ekspertami przeprowadzono również rozmowy z przedstawicielami instytucji rynku pracy, pozyskując także bardziej dogłębną, jakościową informację w bezpośrednim kontakcie mailowym i telefonicznym.

Podstawowa różnica pomiędzy analizami przeprowadzonymi w ramach tych dwóch projektów („Podkarpacki Portal Pracy” oraz „Indeks Gotowości Rynkowej”) tkwi jednakże w celu w jakim one powstały. Raport z badań instytucji rynku pracy przeprowadzonych w ramach projektu „Indeks Gotowości Rynkowej” dotyczył wszystkich 21 powiatów Podkarpacia⁵ razem, zawierał ilościowe ujęcie najważniejszych wymiarów analizy sytuacji instytucji rynku pracy, spięte w syntetyczny wskaźnik tzw. wskaźnik PIRP (wskaźnik potencjału instytucji rynku pracy) Jego celem głównym było zatem sprowadzenie zgromadzonych informacji do formy umożliwiającej porównanie poszczególnych powiatów na podstawie wystandardyzowanych kryteriów i niejako porangowanie ich według wpływu na sytuację absolwentów ponadgimnazjalnych szkół zawodowych.

Niniejszy raport nastawiony jest natomiast na jakościową diagnozę oraz opis sytuacji instytucji rynku pracy i w przeciwieństwie do wspomnianych wyżej badań, celem nie jest tu standaryzacja i dokonywanie porównań między powiatami, a uchwycenie specyfiki powiatu i funkcjonujących w nim instytucji rynku pracy oraz wyróżników lokalnego rynku pracy i warunków w jakich instytucje te prowadzą swoją działalność.

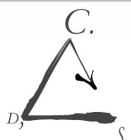
Wszystkie 21 raportów umieszczonych zostało na Podkarpackim Portalu Pracy, a zdobyte tą drogą informacje w dużym stopniu ukierunkowały proces tworzenia Portalu.

Struktura raportu

Raport składa się z dwóch głównych części: diagnozy ogólnej sytuacji rynku pracy w powiecie oraz opisu specyfiki funkcjonujących w nim instytucji rynku pracy. Obie te części składają się z rozdziałów bazujących na zróżnicowanych źródłach danych i ukazujących poszczególne aspekty zaobserwowanej sytuacji.

Szczegółową strukturę raportu prezentuje poniższy schemat.

⁵Liczba 21 powiatów dotyczy powiatów ziemskich, traktowanych łącznie z nakładającymi się na nie powiatami grodzkimi zgodnie z uzasadnieniem zawartym w przypisie nr 1.

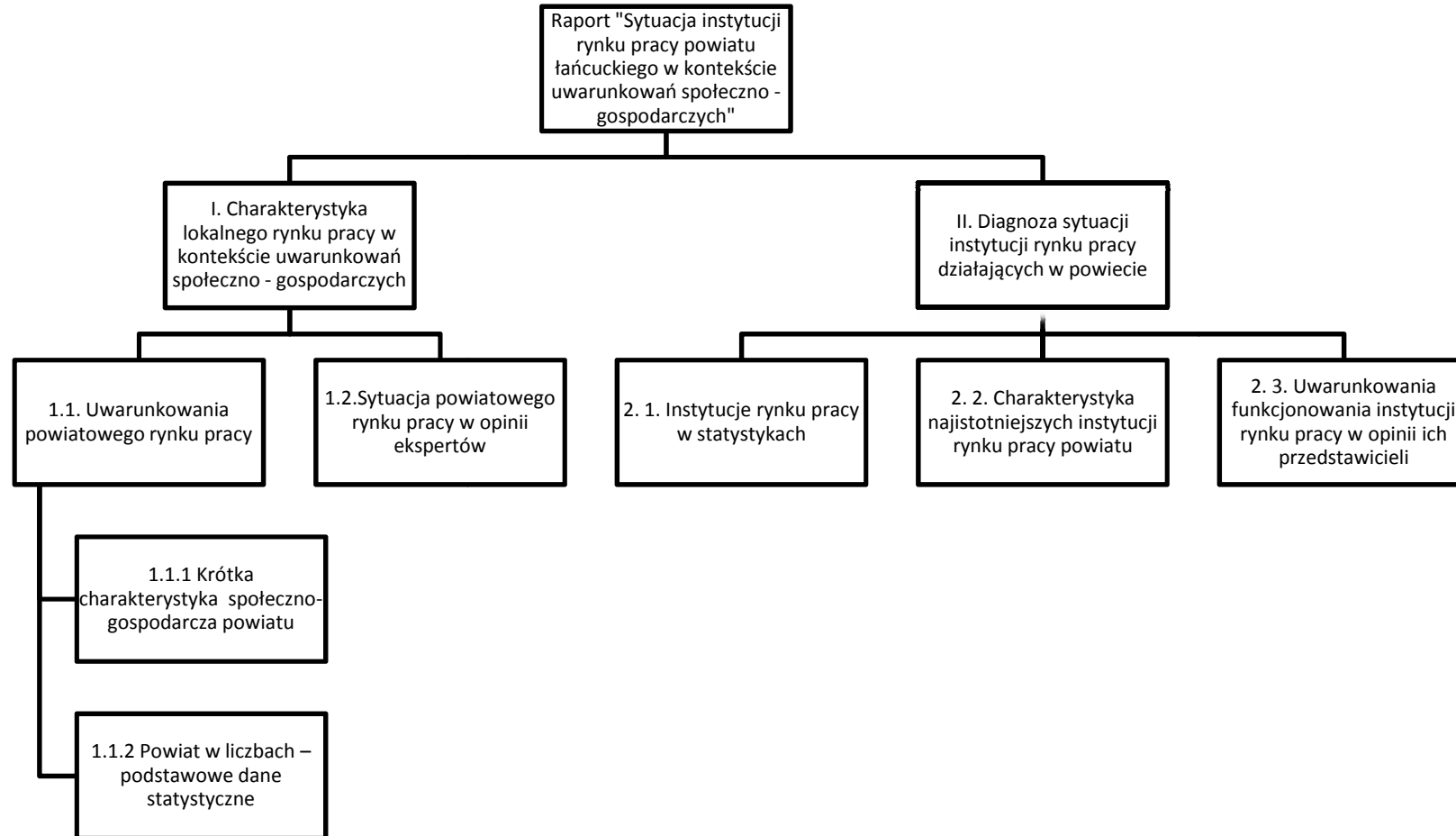
KAPITAŁ LUDZKI
NARODOWA STRATEGIA SPÓJNOŚCI

Projekt współfinansowany
przez Unię Europejską w ramach
Europejskiego Funduszu Społecznego

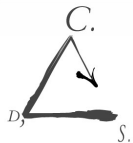
UNIA EUROPEJSKA
EUROPEJSKI
FUNDUSZ SPOŁECZNY

Schemat 1. Struktura raportu.

Źródło: Opracowanie własne.

Realizator projektu:
Centrum Doradztwa Strategicznego s.c. D. Bienkowska, C. Ułasiński, J. Szymańska
31 – 153 Kraków, ul. Szlak 65 biuro 1004, tel. (12) 623 77 40, fax (12) 623 77 85
Terenowe biuro projektu:
35 – 068 Rzeszów, ul. Grunwaldzka 42/1, tel. (17) 779 84 88

www.cds.krakow.pl
www.praca-podkarpackie.pl

e-mail: ppp@cds.krakow.pl

Podkarpacki Portal Pracy

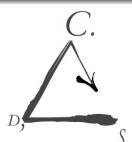

Poniżej wskazano kształt poszczególnych rozdziałów wchodzących w skład raportu.

Pierwsza część raportu pn. **Charakterystyka lokalnego rynku pracy w kontekście uwarunkowań społeczno – gospodarczych** prezentuje rozbudowany obraz powiatu wyłaniający się zarówno z podstawowych statystyk stanowiących wskaźniki sytuacji społeczno-gospodarczej obszaru jaki i opinii ekspertów na temat sytuacji powiatowego rynku pracy. W przypadku rozdziału *1.1. Uwarunkowania powiatowego rynku pracy* główne źródło danych stanowi Bank Danych Regionalnych Głównego Urzędu Statystycznego, publikacje Głównego Urzędu Statystycznego, analizy przeprowadzone przez Wojewódzki Urząd Pracy w Rzeszowie oraz strategiczne dokumenty rozwoju poszczególnych powiatów. Treści zawarte w tym rozdziale prezentują: dane fizyczne (m.in. umiejscowienie, powierzchnia), dane demograficzne (m.in. liczba ludności, gęstość zaludnienia, współczynnik feminizacji, przyrost naturalny, saldo migracji, struktura wieku mieszkańców), dane społeczne (m.in. struktura wykształcenia mieszkańców, aktywność obywatelska) oraz dane gospodarcze (m.in. struktura zatrudnienia, struktura podmiotów gospodarki narodowej, najważniejsi pracodawcy powiatu, stopa bezrobocia, struktura osób bezrobotnych ze względu na wiek, płeć, wykształcenie, długość czasu pozostawania bez pracy) itp. Dane statystyczne stanowią jednakże w tej części jedynie bazę do stworzenia swoistego skróconego profilu powiatu, który zawarty został w podrozdziale *1.1.1. Krótka charakterystyka społeczno-gospodarcza powiatu*. W celu stworzenia możliwości szybkiego zestawienia profili poszczególnych powiatów, najważniejsze dane statystyczne ujęto w formie tabeli pełniącej rolę „metryczki” powiatu. Stanowi ona część 1.1.2 niniejszego raportu pn. *Powiat w liczbach – podstawowe dane statystyczne*.

Z kolei rozdział *1.2. Sytuacja powiatowego rynku pracy w opinii ekspertów* zawiera podsumowanie wywiadów pogłębionych przeprowadzonych z lokalnymi przedstawicielami rynku pracy i ma na celu uzupełnienie obrazu powiatu wyłaniającego się z danych statystycznych o opinie osób posiadających wiedzę ekspercką, zakorzenionych w lokalnym rynku, co pozwoliło uzyskać dostęp do informacji wykraczającej poza możliwości ujęcia statystycznego. Zrealizowane w tym celu wywiady obejmowały pięć głównych grup zagadnień takich jak:

- powiatowy rynek i gospodarka lokalna (aktualna sytuacja, punkty zwrotne i zmiany zachodzące na przestrzeni lat, silne i słabe strony, bariery rozwoju, wyróżniki powiatu, dominujące branże);
- potencjał zatrudnienia i poziom przedsiębiorczości mieszkańców (trendy w strukturze zatrudnienia, rola migracji zarobkowych, występowanie szarej strefy i in.);
- bezrobocie (grupy osób w najtrudniejszej sytuacji na lokalnym rynku pracy, typy kierowanych do nich działań, poziom motywacji osób pozostających bez pracy);
- kluczowe instytucje rynku pracy i doświadczenia współpracy (wskazanie instytucji najbardziej dostrzegalnych na powiatowym rynku, ich rola i pełnione funkcje,

- współpraca międzyinstytucjonalna w powiecie – doświadczenia i domeny podejmowania wspólnych działań);
- oferta usług rynku pracy w powiecie (trwałość rezultatów poszczególnych usług i instrumentów, identyfikacja braków w dostępnej ofercie, rola funduszy europejskich w działalności instytucji, adekwatność oferty w stosunku do potrzeb).

Druga część niniejszego raportu pn. Diagnoza sytuacji instytucji rynku pracy działających w powiecie koncentruje się na opisie sytuacji i działalności powiatowych instytucji rynku pracy. W tym miejscu warto zwrócić uwagę na przyjętą w niniejszym opracowaniu definicję instytucji rynku pracy. Podstawowe kryterium rozumienia instytucji rynku pracy stanowi definicja przyjęta w Ustawie o promocji zatrudnienia i instytucjach rynku pracy⁶. Ponadto, do listy instytucji szkoleniowych (ujętych w ogólnopolskim Rejestrze Instytucji Szkoleniowych) dodano Zakłady Doskonalenia Zawodowego (Ośrodki Kształcenia Zawodowego), Centra Kształcenia Praktycznego, Centra Kształcenia Ustawicznego oraz Cechy Rzemiosł Różnych, które wprawdzie w zestawieniu tym nie figurowały, ale są niezwykle istotne dla powiatowych rynków szkoleń i pełnią w tym zakresie rolę właściwą dla instytucji rynku pracy.

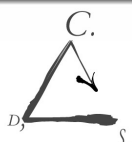
Zakres instytucji rynku pracy poszerzono również o instytucje i organizacje pozarządowe wpływające na rynek pracy, a nie figurujące w poszczególnych wykazach, a także Ośrodki Pomocy Społecznej i Powiatowe Centra Pomocy Rodzinie, ze względu na zakres prowadzonej działalności oraz kontakt z osobami dotkniętymi problemem bezrobocia, do których przede wszystkim adresowany jest tworzony Portal. Ponadto, instytucje te w dobie funduszy europejskich często realizują projekty wykraczające poza ustawową działalność, przez co w rosnącym stopniu wpływają na lokalne rynki pracy.

Rozdział 2.1. *Instytucje rynku pracy w statystykach* stanowi wstępny, ogólny ogląd liczby i rodzajów występujących w powiecie instytucji. Poszczególne powszechnie dostępne zestawienia/rejestry instytucji zweryfikowano w oparciu o wiedzę lokalnych ekspertów, którzy wskazywali najaktywniejsze w powiecie organizacje oraz poprzez kontakt bezpośredni z poszczególnymi organizacjami.

Ze wskazanymi przez ekspertów najaktywniejszymi instytucjami rynku pracy nawiązano bezpośredni kontakt mailowy w celu uzyskania informacji dotyczących podejmowanej przez nie działalności. Uzyskane w ten sposób dane, rozbudowane o informacje pochodzące ze źródeł internetowych oraz wywiadów z przedstawicielami instytucji, posłużyły do stworzenia charakterystyki kluczowych w powiecie instytucji rynku pracy zawartej w rozdziale 2.2.

Z kolei ostatni rozdział raportu (rozdział 2.3.), dotyczący uwarunkowań funkcjonowania instytucji rynku pracy w powiecie, jest bezpośrednim efektem wywiadów przeprowadzonych

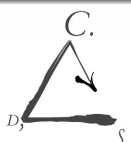
⁶ Dz.U. 2004 Nr 99 poz. 1001. Do instytucji rynku pracy zgodnie z artykułem 6 ustawy zalicza się; 1) publiczne służby zatrudnienia; 2) Ochotnicze Hufce Pracy; 3) agencje zatrudnienia; 4) instytucje szkoleniowe; 5) instytucje dialogu społecznego; 6) instytucje partnerstwa lokalnego.

z przedstawicielami instytucji rynku pracy województwa podkarpackiego. Ukazuje on działalność instytucji w kontekście wewnętrznych i zewnętrznych uwarunkowań ich funkcjonowania. Wywiady te obejmowały następujące zagadnienia:

- zakres działalności instytucji (podstawowy obszar działalności, grupa odbiorców usług proponowanych przez instytucję, przemiany zachodzące w działalności instytucji na przestrzeni lat, realizowane przedsięwzięcia nowatorskie);
- wewnętrzne i zewnętrzne uwarunkowania działalności (identyfikacja problemów w sferze zasobów, dostępność informacji nt. powiatowego rynku pracy, planowanie działań, czynniki sprzyjające i hamujące rozwój instytucji, główne źródła finansowania działalności, występowanie zjawiska konkurencji);
- współpraca międzyinstytucjonalna (w instytucji objętej wywiadem oraz obserwowalna w powiecie, idealny model współpracy);
- oczekiwania względem Podkarpackiego Portalu Pracy (najbardziej użyteczne funkcje, dodatkowe elementy jakie mogłyby być przydatne w pracy instytucji).

I. CHARAKTERYSTYKA LOKALNEGO RYNKU PRACY W KONTEKŚCIE UWARUNKOWAŃ SPOŁECZNO - GOSPODARCZYCH

1.1. Uwarunkowania powiatowego rynku pracy

1.1.1 Krótka charakterystyka społeczno-gospodarcza powiatu

Powiat łańcucki leży w centralnej części województwa podkarpackiego, w odległości około 17 kilometrów od stolicy Podkarpacia - Rzeszowa. Powiat graniczy od zachodu z powiatem rzeszowskim ziemskim, od północy z powiatem leżajskim, a od wschodu z powiatem przeworskim, zajmuje 452 km² powierzchni i jest najmniejszym powiatem ziemskim w województwie podkarpackim. Jego powierzchnia stanowi 2,5% powierzchni województwa podkarpackiego.⁷

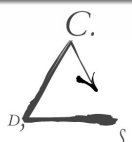
Mapa 1. Powiat łańcucki na tle województwa podkarpackiego.

Źródło: Opracowanie własne.

Pod względem liczby ludności powiat łańcucki zajmuje 10. miejsce wśród powiatów ziemskich regionu z liczbą ludności na poziomie 77 916 osób. Ze względu na niewielką

⁷ Powiaty w Polsce 2007, Główny Urząd Statystyczny.

powierzchnię w stosunku do liczby ludności, powiat łańcucki charakteryzuje się największą gęstością zaludnienia na Podkarpaciu, która wynosi 172 osoby/km², podczas gdy średnia wojewódzka to 118 osób/km². Prawie ¼ mieszkańców powiatu to mieszkańcy miast, a niewiele ponad połowę ogółu ludności stanowią kobiety, co pozwala oszacować wskaźnik feminizacji na 106⁸. Struktura wieku mieszkańców powiatu nie odbiega w znaczący sposób od struktury wieku mieszkańców całego województwa. Osoby w wieku produkcyjnym stanowią 61,1% mieszkańców, w wieku przedprodukcyjnym 22,5%, a w poprodukcyjnym – 16,3%.⁹

Przyrost naturalny w powiecie łańcuckim w 2007 roku wyniósł 1,4 w przeliczeniu na 1000 mieszkańców i był zbliżony do przyrostu naturalnego w województwie, który kształtował się na poziomie 1,5. Spośród powiatów ościennych jedynie w powiecie rzeszowskim przyrost naturalny był wyższy i wyniósł 1,8. Natomiast w powiatach leżajskim i przeworskim był taki sam bądź niższy i wynosił odpowiednio 1,4 i 1,1.¹⁰ Saldo migracji w I kwartale 2008 roku w powiecie łańcuckim było ujemne i wynosiło -0,77 w przeliczeniu na 1000 mieszkańców. W porównaniu z innymi powiatami województwa podkarpackiego był to jednak jeden z lepszych wyników. Wśród powiatów ościennych jedynie powiat rzeszowski ziemski miał korzystniejsze saldo migracji, które było dodatnie i kształtowało się na wysokim poziomie 5,07.¹¹ Był to jednocześnie najlepszy wynik w skali całego województwa.

Również pod względem struktury wykształcenia mieszkańców, powiat łańcucki nie odbiega znacząco od charakterystyki regionu. Pewne różnice można jednak zauważyć porównując powiat łańcucki z powiatami ościennymi. Powiat łańcucki zdecydowanie lepiej wypada jeśli chodzi o odsetek osób z wykształceniem policealnym i wyższym (11,38%) oraz średnim ogólnokształcącym (22,22%). Jest to jednocześnie jeden z najlepszych wyników w skali całego województwa. Wyższy odsetek osób z wykształceniem policealnym i wyższym w powiatach ziemskich Podkarpacia występuje jedynie w powiecie stalowowolskim (12,1%), natomiast w przypadku odsetka osób z wykształceniem średnim ogólnokształcącym, lepiej wypada jedynie powiat jarosławski, gdzie odsetek osób z takim wykształceniem kształtuje się na poziomie 22,8%. We wszystkich powiatach na zbliżonym poziomie kształtuje się udział osób z wykształceniem średnim zawodowym. Natomiast w powiecie łańcuckim jest zdecydowanie mniej osób z wykształceniem zasadniczym zawodowym oraz z podstawowym i poniżej.¹² Strukturę wykształcenia mieszkańców powiatu łańcuckiego na tle powiatów ościennych prezentuje poniższy wykres.

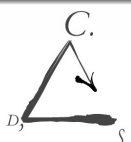
⁸ Oznacza to, że na 100 mężczyzn zamieszkałych w powiecie przypada 106 kobiet.

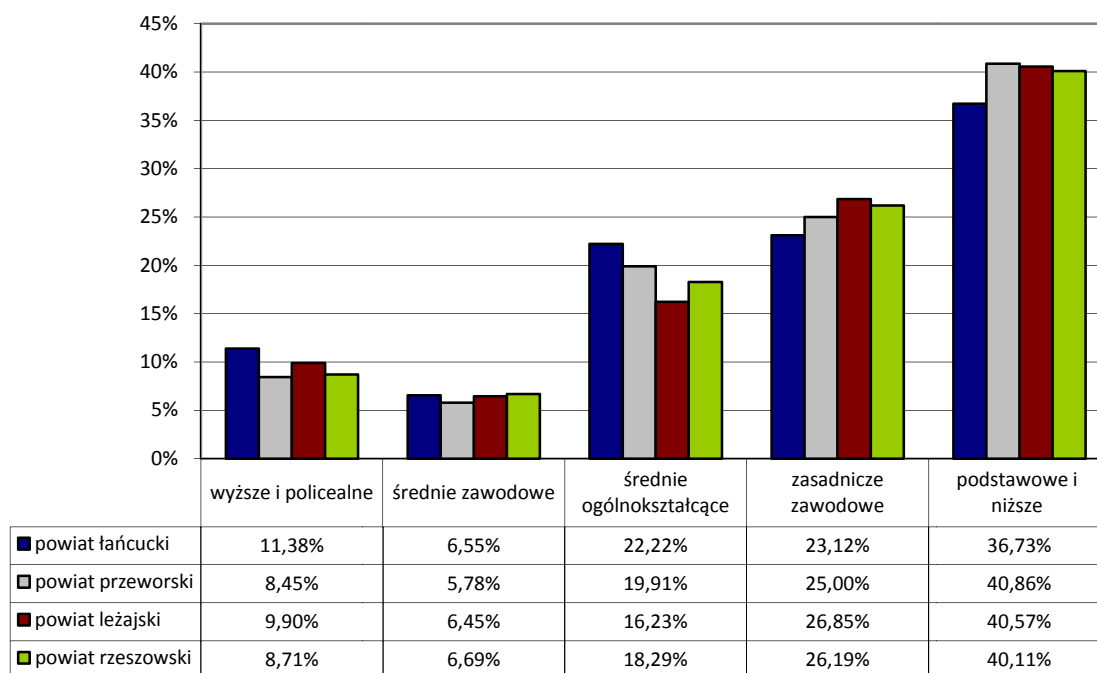
⁹ *Biuletyn statystyczny województwa podkarpackiego, I kwartał 2008 roku*, Urząd Statystyczny w Rzeszowie.

¹⁰ *Biuletyn statystyczny województwa podkarpackiego, I kwartał 2008 roku*, Urząd Statystyczny w Rzeszowie.

¹¹ *Stan, ruch naturalny i wędrowniki ludności w I kwartale 2008 roku*, Urząd Statystyczny w Rzeszowie.

¹² *Narodowy Spis Powszechny, 2002 rok*, Główny Urząd Statystyczny.

Wykres 1. Struktura wykształcenia mieszkańców powiatu łańcuckiego i powiatów ościennych.

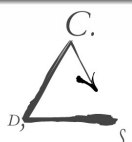
Źródło: Narodowy Spis Powszechny 2002 rok.

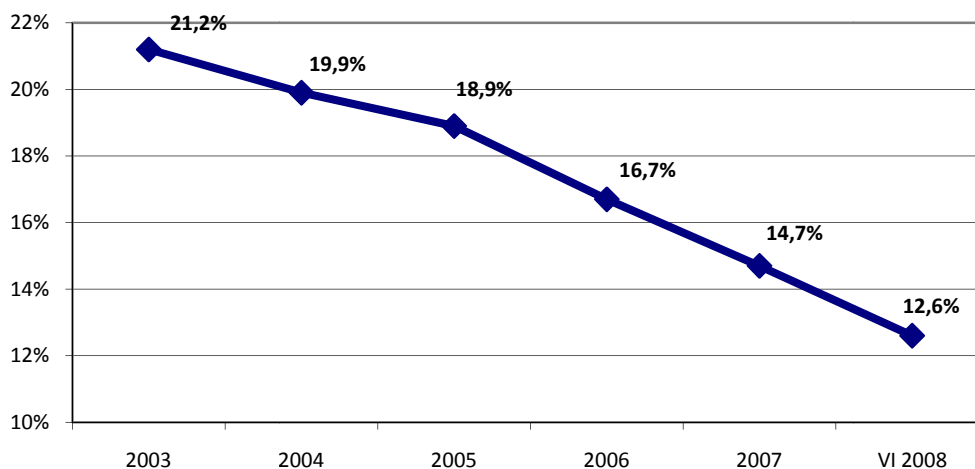
Warto zauważyć, iż pomimo tego, że największą grupę wśród mieszkańców powiatu łańcuckiego stanowią osoby z wykształceniem podstawowym i poniżej (36,7%), to wśród zarejestrowanych bezrobotnych najwięcej osób ma wykształcenie zasadnicze zawodowe. Stanowią oni 30,9% ogółu bezrobotnych, podczas gdy osoby z wykształceniem podstawowym i poniżej – 24,9%. Z drugiej strony, najmniej zarejestrowanych bezrobotnych jest wśród osób z wykształceniem policealnym i wyższym (8,4%) oraz z wykształceniem średnim zawodowym (9,2%).¹³

W I półroczu 2008 r. w powiecie łańcuckim zarejestrowanych było 3 949 bezrobotnych, a więc na tle regionu stosunkowo niewiele. Spośród powiatów ziemskich Podkarpacia, jedynie w powiatach bieszczadzkim, leskim, tarnobrzeskim i kolbuszowskim mniej osób figurowało w statystykach Powiatowych Urzędów Pracy. Stopa bezrobocia w powiecie łańcuckim wynosiła w tym czasie 12,6% i była niższa od stopy bezrobocia z grudnia 2007 roku o 2,1 punktu procentowego.¹⁴ W ciągu ostatnich pięciu lat w powiecie łańcuckim obserwowany jest stały spadek stopy bezrobocia, który wynosi średniorocznie 2 punkty procentowe.

¹³ Biuletyn statystyczny województwa podkarpackiego, II kwartał 2008 roku, Urząd Statystyczny w Rzeszowie.

¹⁴ Biuletyn statystyczny województwa podkarpackiego, II kwartał 2008 roku, Urząd Statystyczny w Rzeszowie.

Wykres 2. Stopa bezrobocia w powiecie łańcuckim w latach 2003 - 2008.

Źródło: Dane GUS.

Tak duży spadek stopy bezrobocia na terenie powiatu łańcuckiego w ciągu ostatnich lat spowodował, że obecnie, na tle powiatów ościennych, wypada on zdecydowanie lepiej niż miało to miejsce w przeszłości. Na ich tle stopa bezrobocia w powiecie łańcuckim od 2007 roku utrzymuje się na najniższym poziomie, chociaż jeszcze w 2005 roku była najwyższa i wynosiła 18,9%, a we wcześniejszych latach utrzymywała się na równie wysokim poziomie (19,9% w 2004 roku i 21,2% rok wcześniej).

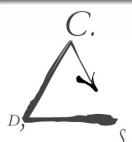
Tabela 1. Stopa bezrobocia w powiecie łańcuckim i w powiatach ościennych w latach 2003 - 2008.

Powiat	2003	2004	2005	2006	2007	VI 2008
Powiat łańcucki	21,2%	19,9%	18,9%	16,7%	14,7%	12,6%
Powiat przeworski	18,0%	18,9%	18,5%	16,4%	14,7%	13,8%
Powiat leżajski	22,6%	20,6%	18,9%	18,5%	16,4%	15,2%
Powiat rzeszowski	19,2%	19,0%	18,6%	16,5%	15,3%	13,2%

Źródło: Dane GUS.

Wśród bezrobotnych zarejestrowanych w Powiatowym Urzędzie Pracy w Łąncucie:

- 53,1% stanowiły kobiety;
- co dziesiąta osoba posiadała prawo do zasiłku;
- ponad 80% mieszkało na wsi;
- 1/5 stanowiły osoby, które nie ukończyły jeszcze 24 roku życia. Bezrobotnych w wieku 18 – 34 było aż 50%;

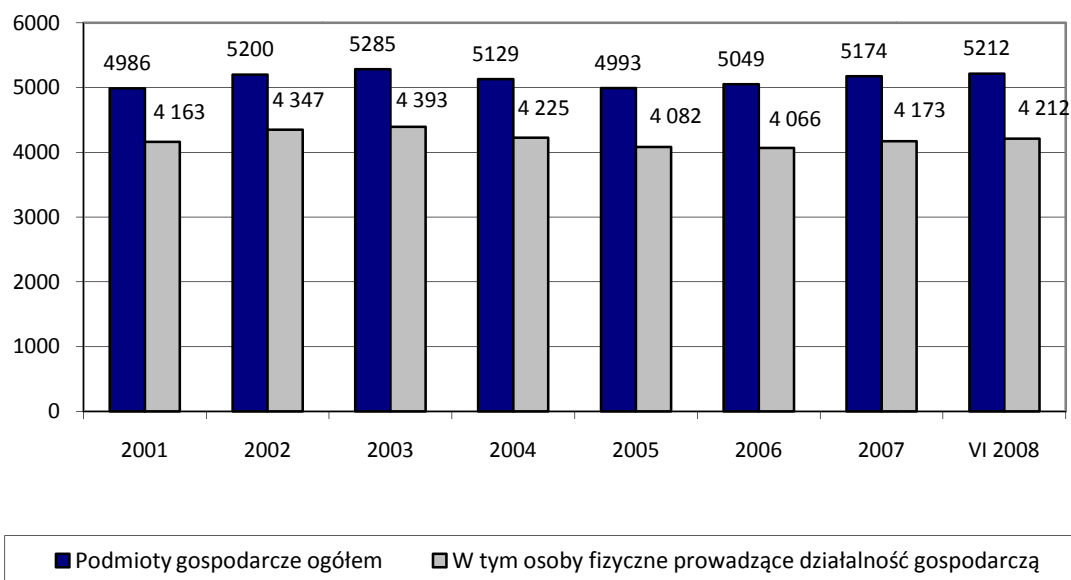

- nieco ponad 1/3 osób zarejestrowanych pozostawała bez pracy powyżej 24 miesięcy.¹⁵

Dla powiatu łańcuckiego, tak jak dla pozostałych powiatów regionu Podkarpacia i całego kraju, charakterystyczny jest spadek bezrobocia od 2004 roku, czyli od momentu wejścia Polski do Unii Europejskiej. W przypadku powiatu łańcuckiego spadek stopy bezrobocia zaczął się już wcześniej, jednak dopiero po 2004 roku był on znaczący. Jednocześnie w tym samym okresie w powiecie łańcuckim można zaobserwować spadek liczby podmiotów prowadzonych przez osoby fizyczne. W 2005 roku w porównaniu z rokiem poprzednim było ich mniej o 143, w kolejnym roku ich liczba zmniejszyła się o kolejne 16. Dopiero od 2007 roku dostrzegalny jest wzrost liczby zarejestrowanych podmiotów. Od tego czasu coraz więcej osób decyduje się na zakładanie własnej działalności gospodarczej. W powiecie łańcuckim około 80% wszystkich zarejestrowanych podmiotów stanowią osoby fizyczne prowadzące działalność gospodarczą. Porównując liczbę firm przypadających na 1000 mieszkańców na tle powiatów ościennych powiat łańcucki prezentuje się bardzo korzystnie. Wskaźnik aktywności gospodarczej dla powiatu łańcuckiego kształtuje się na poziomie 62,2 podczas gdy w powiatach ościennych jest on zdecydowanie niższy (48,9 w powiecie leżajskim, 43,7 w powiecie przeworskim oraz 56,7 w powiecie rzeszowskim ziemskim).¹⁶

Wykres 3. Liczba podmiotów gospodarczych w powiecie łańcuckim.

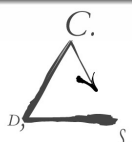

Źródło: Bank Danych Regionalnych GUS.

Analizując strukturę podmiotów gospodarczych w powiecie łańcuckim, zauważyć można zdecydowaną przewagę liczebną firm zarejestrowanych w sektorze usług (zarówno

¹⁵ Biuletyn statystyczny województwa podkarpackiego, II kwartał 2008 roku, Urząd Statystyczny w Rzeszowie

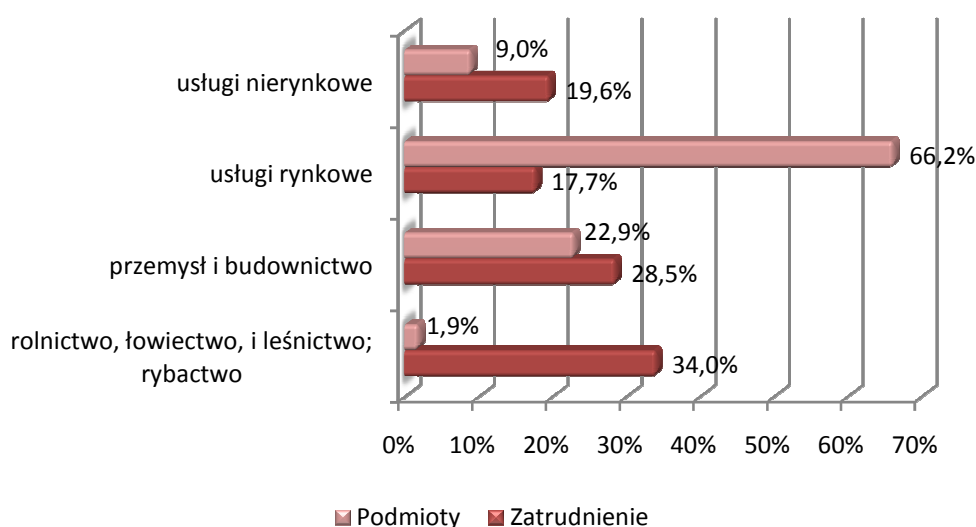
¹⁶ Biuletyn statystyczny województwa podkarpackiego I i II kwartał 2008 roku, Urząd Statystyczny w Rzeszowie.

rynkowych jak i nierynkowych) nad tymi działającymi w sektorach rolnictwa i przemysłu. Przedsiębiorstwa usługowe stanowią $\frac{3}{4}$ wszystkich zarejestrowanych podmiotów, podczas gdy sektor przemysłowy to niecałe 23% ogółu zarejestrowanych przedsiębiorstw, a sektor rolniczy jedynie 1,9% całości. W sektorze usług zdecydowanie dominują usługi rynkowe. Stanowią one prawie 90% ogółu, jednak co ciekawe w sektorze tym zatrudnionych jest jedynie 17,7% pracujących, podczas gdy więcej osób zatrudnionych jest w usługach nierynkowych (19,6%)¹⁷, rolnictwie (34%) oraz w przemyśle (28,5%).

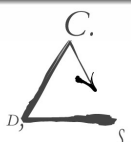
Wykres 4. Podmioty zarejestrowane w REGON według sektorów i udziału w ogóle zatrudnienia w powiecie łańcuckim.

Źródło: Bank Danych Regionalnych GUS.

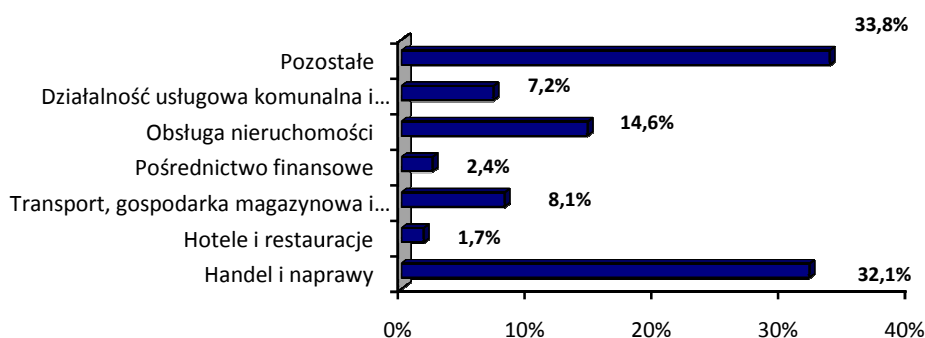
W sektorze usług rynkowych najczęściej przedsiębiorstw zajmuje się handlem i naprawami (32,1%), obsługą nieruchomości (14,6%) oraz transportem, gospodarką magazynową i łącznością (8,1%). Hotele i restauracje stanowią jedynie 1,7% zarejestrowanych podmiotów, co stanowi zdecydowanie zbyt niską liczbę, biorąc pod uwagę turystyczne aspiracje powiatu.

¹⁷ Według podziału na sekcje PKD w skład usług nierynkowych wchodzi administracja publiczna i obrona narodowa, edukacja, ochrona zdrowia i pomoc społeczna.

Wykres 5. Struktura usług rynkowych w powiecie łańcuckim.

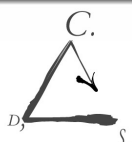
Źródło: Bank Danych Regionalnych GUS.

Sygnalizowany wcześniej wysoki poziom przedsiębiorczości mieszkańców powiatu może być wynikiem działań podjętych w latach 2000 – 2006 w ramach wdrażania „Strategii rozwoju powiatu łańcuckiego”, w której jeden z celów strategicznych stanowiło wspieranie przedsiębiorczości. W „Strategii rozwoju społeczno – gospodarczego powiatu łańcuckiego na lata 2007 – 2014” postanowiono kontynuować ten kierunek rozwojowy i jako jeden z priorytetów w tym zakresie wskazano ponownie dynamiczny rozwój przedsiębiorczości i dochodowego rolnictwa.¹⁸ Połączenie tych dwóch sfer (przedsiębiorczości oraz rolnictwa) jest naturalną konsekwencją struktury agrarnej powiatu oraz niskiego stopnia jego uprzemysłowienia. Użytki rolne w powiecie łańcuckim stanowią prawie 70% jego powierzchni, przy czym nie przekłada się to na liczbę podmiotów zarejestrowanych w REGON (1,9%). Dlatego też jako jeden z celów szczegółowych strategii wymieniony został rozwój przetwórstwa produktów rolno-spożywczych oraz promocja własnej marki żywności z logiem „Tradycyjny Produkt Powiatu łańcuckiego”. Jak zapisano w strategii: „Struktura agrarna powiatu łańcuckiego wskazuje, że rolnictwo należy do głównych źródeł utrzymania mieszkańców powiatu. Jednak poziom wykorzystania tych zasobów oraz efektywność korzystania z nich pozostawia wiele do życzenia. Należy zatem podjąć działania mające na celu rozwój przetwórstwa produktów rolno-spożywczych, aby mogły one stanowić alternatywne źródło dochodów dla mieszkańców wsi.”¹⁹

Podobnie jak w pozostałych powiatach województwa podkarpackiego, w powiecie łańcuckim zdecydowaną większość firm stanowią mikroprzedsiębiorstwa zatrudniające do 9 pracowników. W 2006 roku było to 95% przedsiębiorstw, a jedynie 5 podmiotów działających na terenie powiatu łańcuckiego i zarejestrowanych w rejestrze REGON

¹⁸ Strategia rozwoju społeczno – gospodarczego powiatu łańcuckiego w latach 2007 – 2014, s. 104.

¹⁹ Strategia rozwoju społeczno – gospodarczego powiatu łańcuckiego w latach 2007 – 2014, s. 106 – 107.

zatrudniało powyżej 250 pracowników.²⁰ Do najważniejszych pracodawców w powiecie należą zatem:

- PPH Transsystem S.A. - największy polski producent i dostawca systemów transportu technologicznego;
- Fabryka Śrub w Łańcucie „Śrubex” S.A. – producent elementów złącznych;
- Bispol Sp. z o.o.- producent świec, podgrzewaczy parafinowych i zniczy;
- Fabryka Wódek - Polmos Łańcut S.A.;
- Browar Van Pur S.A.²¹

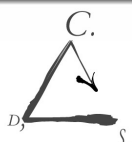
Jeżeli weźmiemy pod uwagę przeciętne miesięczne wynagrodzenie brutto możliwe do uzyskania w powiecie łańcuckim widzimy, że w 2007 roku było ono jednym z najniższych w województwie i wyniosło 2104,204 zł. Porównując wysokość średniej pensji w poszczególnych sektorach gospodarki w powiecie łańcuckim – najwyższe zarobki otrzymywały osoby pracujące w sektorze usług nierynkowych (średnio 2448,83 zł), a najniższe – w rolnictwie (średnio 1269,02 zł). W przemyśle i usługach rynkowych średnie miesięczne wynagrodzenie brutto wynosiło odpowiednio 1970,96 zł i 1869,21 zł. Z jednej strony niski poziom wynagrodzeń w powiecie świadczy o „słabości” lokalnej gospodarki, z drugiej jednak, może być postrzegany przez potencjalnych inwestorów jako atut przyciągający nowe przedsiębiorstwa, co może przyczynić się do polepszenia sytuacji na lokalnym rynku pracy, a tym samym również do wzrostu wysokości wynagrodzeń.

Dodatkowo, jako szanse rozwoju powiatu łańcuckiego mogą być postrzegane m.in.: korzystne położenie przy trasie E4, bliskość lotniska w Jasionce oraz położenie w obrębie Rzeszowskiego Obszaru Metropolitalnego. Jednak jak wynika z analizy SWOT przeprowadzonej na potrzeby „Strategii rozwoju społeczno – gospodarczego powiatu łańcuckiego w latach 2007 – 2014”, korzystne położenie powiatu to nie wszystko. Dla zrównoważonego rozwoju gospodarczego niezbędna jest promocja powiatu jako miejsca atrakcyjnego inwestycyjnie oraz stworzenie instytucji zajmującej się obsługą inwestorów. Ponadto, wykorzystanie walorów turystycznych związanych z łańcuckim zespołem parkowo – pałacowym oraz prowadzoną na szeroką skalę działalnością kulturalną wymaga również podjęcia działań na rzecz rozwoju infrastruktury turystycznej oraz systemu obsługi ruchu turystycznego.²²

²⁰ Podmioty gospodarki narodowej zarejestrowane w rejestrze REGON według liczby pracujących w 2006 roku, GUS.

²¹ Dane zaczerpnięte ze strony internetowej powiatu łańcuckiego [http:// www.powiat-lancut.com.pl](http://www.powiat-lancut.com.pl).

²² *Strategia rozwoju społeczno – gospodarczego powiatu łańcuckiego w latach 2007 – 2014*, s. 100 – 102.

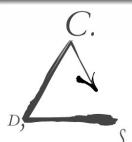

1.1.2 Powiat w liczbach – podstawowe dane statystyczne

Nazwa powiatu	Łąncucki
Nazwy gmin wchodzących w skład powiatu	<ul style="list-style-type: none"> – Łącut (gm. miejska) – Białostrzegi (gm. wiejska) – Czarna (gm. wiejska) – Łącut (gm. wiejska) – Markowa (gm. wiejska) – Rakszawa (gm. wiejska) – Żołynia (gm. wiejska)
Powierzchnia powiatu	452 km ²
Liczba ludności	77 916
Współczynnik feminizacji (liczba kobiet przypadająca na 100 mężczyzn)	106
Gęstość zaludnienia	172 os./km ²
Przyrost naturalny na 1000 mieszkańców	1,4
Wskaźnik obciążenia demograficznego (liczba osób w wieku nieprodukcyjnym przypadająca na 100 osób w wieku produkcyjnym)	63,6
Saldo migracji na 1000 mieszkańców	1,04
Wskaźnik aktywności obywatelskiej (liczba organizacji pożytku publicznego przypadająca na 1000 mieszkańców)	0,22
Wskaźnik Potencjału Instytucji Rynku Pracy ²³	3,25
Wskaźnik aktywności gospodarczej (liczba zarejestrowanych w systemie REGON prywatnych podmiotów gospodarczych przypadająca na 1000 mieszkańców)	63,62
Stopa bezrobocia	12,6%
Liczba zarejestrowanych osób bezrobotnych	3 949
Udział kobiet w ogólnej liczbie zarejestrowanych bezrobotnych	53,1%
Udział bezrobotnych bez prawa do zasiłku w ogólnej liczbie zarejestrowanych bezrobotnych	89,6%
Odsetek osób bezrobotnych do 34 roku życia	51,4%
Odsetek osób bezrobotnych powyżej 55 roku życia	6,6%
Średnie wynagrodzenie brutto	2104,04 zł
Pracujący mieszkańcy powiatu według sektorów zatrudnienia	<ul style="list-style-type: none"> – sektor rolniczy: 34,3% – sektor przemysłowy: 28,5% – sektor usług rynkowych: 17,7% – sektor usług nierynkowych: 19,6%
Trzej najwięksi pracodawcy powiatu	<ul style="list-style-type: none"> – PPH "Transsystem S.A.; – Fabryka Śrub w Łąncucie "Śrubex" S.A.; – Bispol Sp. z o.o.

Źródła: „Powiaty 2007”, GUS; Biuletyn statystyczny województwa podkarpackiego I kwartał; Biuletyn statystyczny województwa podkarpackiego II kwartał; Analiza sytuacji bezrobotnych w województwie

²³ Wskaźnik stworzony w ramach projektu „Indeks Gotowości Rynkowej – nowy instrument monitorujący szanse na pracę absolwentów ponadgimnazjalnych szkół zawodowych województwa podkarpackiego”. Opis metodologii konstrukcji wskaźnika znajduje się w „Raporcie z badań instytucji rynku pracy w województwie podkarpackim” powstałego w ramach ww. projektu, który dostępny jest na stronie www.cds.krakow.pl oraz www.praca-podkarpackie.pl.

podkarpackim w I półroczu 2008 roku, WUP Rzeszów; „Raport z badań instytucji rynku pracy w województwie podkarpackim”, baza Organizacji Pożytku Publicznego dostępna na stronie www.ngo.pl.
Przytoczone dane prezentują stan na 31.12.2007r., z wyjątkiem liczby organizacji pożytku publicznego (stan na 24.02.2009r.), liczby podmiotów gospodarki narodowej (stan na 31.12.2006r.), danych WUP Rzeszów dotyczących bezrobocia (stan na 30.06.2008r.)

1.2. Sytuacja powiatowego rynku pracy w opinii ekspertów

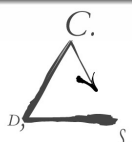
O specyfice powiatu łańcuckiego stanowi jego położenie w pobliżu stolicy województwa i dobre połączenie komunikacyjne z Rzeszowem, które to w dużym stopniu warunkują pełnienie przez łańcut funkcji swoistej „sypialni Rzeszowa”. Jak podkreślają eksperci, duża grupa mieszkańców powiatu łańcuckiego zatrudniona jest w Rzeszowie, a większość firm tu działających, szczególnie tych mniejszych, świadczy usługi na rzecz stolicy Podkarpacia. Co więcej, dodatkowe możliwości zatrudnienia dla mieszkańców powiatu stwarza Dolina Lotnicza.

Po okresie zwolnień grupowych związanych z restrukturyzacją dużych zakładów pracy funkcjonujących w powiecie łańcuckim, **sytuacja powiatowego rynku pracy uchodzić może za stabilną**. Kluczowe lokalnie zakłady cechuje stały poziom zatrudnienia i trwałe rozwój. Notowana w powiecie stopa bezrobocia jest stosunkowo niska, ale zdaniem ekspertów ze względu na istnienie bezrobocia ukrytego, rzeczywisty jej poziom jest z pewnością wyższy.

Dla powiatowego rynku pracy charakterystyczna jest **migracja edukacyjna i zarobkowa** młodych i wykształconych mieszkańców powiatu. Szacuje się, że za granicę kraju wyjechało ok. 10% mieszkańców powiatu, głównie w celach zarobkowych, ale - zdaniem ekspertów - „migracja nie wywołała do tej pory w powiecie nagłego braku rąk do pracy”. Bardziej widoczna jest natomiast migracja zarobkowa wewnątrz krajowa, szczególnie w kierunku Rzeszowa, aczkolwiek występują również częste przypadki wyjazdu mieszkańców do innych dużych aglomeracji takich jak Warszawa czy Kraków. Za granicę najczęściej wyjeżdżają z kolei przedstawiciele zawodów takich jak: budowlańcy, pielęgniarki oraz pracownicy branży hotelarskiej, a najbardziej popularne kierunki migracji zagranicznej stanowią Anglia, Irlandia i Skandynawia.

Na terenie powiatu prężnie rozwija się **sektor turystyczny**. Wokół szeregu atrakcji turystycznych istniejących na tym terenie tworzona jest infrastruktura, która daje nowe możliwości zatrudnienia lub samozatrudnienia dla mieszkańców powiatu. Jest to o tyle istotne, że eksperci lokalni wysoko oceniają przedsiębiorczość mieszkańców powiatu łańcuckiego. Jak twierdzą, nowe firmy powstają tu głównie w branży budowlano – remontowej, kosmetyczno – fryzjerskiej czy turystycznej.

Wymienione powyżej wyróżniki w opinii lokalnych ekspertów stanowią silne strony powiatu, sprzyjające jego rozwojowi. Zwracają oni jednak uwagę także na słabości, wśród których wskazują:

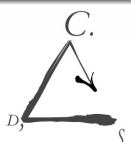
- **brak strefy ekonomicznej** - powiaty ościenne takie jak Rzeszów czy Leżajsk, które dysponują na swoim terenie podstrefami, przyciągają do siebie inwestorów, podczas gdy powiat łańcucki pomijany jest pod tym względem jako miejsce mniej atrakcyjne;
- **brak możliwości rozwoju większych zakładów** przetwórstwa rolno – spożywczego;
- **brak mocnego zaplecza turystycznego** w postaci dobrze rozwiniętej bazy hotelowej czy gastronomicznej na wysokim poziomie, które mogłyby na dłużej zatrzymać turystę w powiecie;
- **niedostatek miejsc pracy dla kobiet;**
- **wąskoprofilowy system kształcenia**, brak różnorodności kierunków kształcenia.

Dodatkowo, cechy takie jak mała ilość większych zakładów pracy, brak zewnętrznych inwestorów oraz ukierunkowanie na rozwój turystyki przy jednoczesnym zarzuceniu rozwoju przemysłu to zdaniem ekspertów potencjalne bariery w prawidłowym i zrównoważonym rozwoju powiatu.

Przyglądając się sytuacji powiatu łańcuckiego na tle powiatów ościennych eksperci wskazali, iż w zdecydowanie lepszej sytuacji, głównie ze względu na inwestycje przemysłowe, znajdują się powiaty leżajski i rzeszowski, a w trudniejszej powiat przeworski, gdzie funkcjonuje mniej podmiotów gospodarczych, a na terenie założonej tam niedawno strefy ekonomicznej nie ulokowały się dotychczas żadne zakłady. Najistotniejsze elementy, które wyróżniają powiat łańcucki spośród powiatów sąsiednich to **walory turystyczne oraz dostępność komunikacyjna Rzeszowa**.

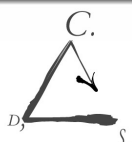
W powiecie łańcuckim występuje duże **rozdrobienie sektora usług i handlu**. Zdaniem ekspertów „rozdrobnił” się przemysł krawiecko – dziewiarski, w którym zatrudnienie znajdują głównie kobiety. W powiecie funkcjonuje także rolnictwo drobnotowarowe, ale eksperci obserwują stopniowe odchodzenie mieszkańców od produkcji rolnej. W przemyśle natomiast dominuje branża metalowa.

Jak twierdzą eksperci „w powiecie funkcjonuje za dużo szkół średnich, które nie gwarantują absolwentom zdobycia konkretnego zawodu. Istnieje problem z aktywizacją zawodową absolwentów tych szkół z uwagi na fakt, że nie mają konkretnego fachu ani konkretnych kwalifikacji. Powinno kłaść się większy nacisk na rozwój kierunków o profilu technicznym, które dawałyby zarówno zawód jak i przygotowanie do kontynuowania nauki na wyższych uczelniach.” Na powiatowym rynku pracy szczególnie poszukiwani są reprezentanci zawodów deficytowych, do których eksperci zaliczyli: kierowców z wyższymi kategoriami prawa jazdy i doświadczeniem, budowlańców, pielęgniarzy z dyplomem oraz piekarzy – ciastkarzy. Problemy ze znalezieniem pracy w powiecie mają natomiast ekonomiści ze średnim wykształceniem, a także absolwenci kierunków Zarządzanie i marketing oraz Administracja. Spośród zarejestrowanych bezrobotnych w najgorszej sytuacji są mieszkańcy wsi, którzy z reguły pozostają bez pracy ponad 12 miesięcy, osoby po 45 roku życia, osoby bez kwalifikacji, osoby po odbyciu kary pozbawienia wolności oraz niepełnosprawni. Co istotne, w powiecie łańcuckim w sferze rynku pracy nie istnieje żadna instytucja, która mogłaby się zająć wyłącznie problemami osób niepełnosprawnych. W przypadku ogółu

instytucji rynku pracy działających na terenie powiatu, inicjatywa dotycząca współpracy pomiędzy nimi wychodzi od Powiatowego Urzędu Pracy. Nawiązywana jest ona głównie z gminami, lokalnymi zakładami pracy i Powiatowym Centrum Kształcenia Praktycznego, a jej celem jest aktywizacja zawodowa osób bezrobotnych. Zdaniem ekspertów w ofercie instytucji rynku pracy działających w powiecie brakuje przede wszystkim **skutecznych instrumentów aktywizacji osób długotrwale bezrobotnych** i jak podkreślają nasi rozmówcy powiat łańcucki to dla prywatnych agencji pośrednictwa pracy teren nieatrakcyjny, stąd też trudno tu o wyróżniające się w tym obszarze instytucje.

II. DIAGNOZA SYTUACJI INSTYTUCJI RYNKU PRACY DZIAŁAJĄCYCH W POWIECIE

2.1. Instytucje rynku pracy w statystykach

Sieć instytucji rynku pracy powiatu łańcuckiego nie należy do rozbudowanych. Działalności Powiatowego Urzędu Pracy nie uzupełniają żadne agencje zatrudnienia, działają natomiast trzy instytucje szkoleniowe (Powiatowe Centrum Kształcenia Praktycznego i Edukacji Zawodowej im. Felicjana Dierżanowskiego, Ośrodek Kształcenia Zawodowego w Łąncucie oraz Zespół Szkół Technicznych w Łąncucie). Ponadto, na terenie powiatu zidentyfikowano funkcjonowanie trzech innego typu instytucji i organizacji o charakterze edukacyjnym, szkoleniowym, gospodarczym oraz działających w sferze szeroko pojętego rozwoju lokalnego. Są to: Stowarzyszenie na rzecz Rozwoju Lokalnego w Białobrzegach, Stowarzyszenie Rozwoju Ziemi Łąncuckiej oraz Punkt Konsultacyjno - Doradczy Leżajskiego Stowarzyszenia Rozwoju w Łąncucie. Dodatkowo, w powiecie istnieją dwa zrzeszenia o charakterze gospodarczym – Cech Rzemiosł Różnych oraz Kongregacja Prywatnych Przedsiębiorców Ziemi Łąncuckiej.

W efekcie rozmów z ekspertami łańcuckiego rynku pracy informacje o ww. instytucjach zostały zweryfikowane, a do instytucji rynku pracy których aktywność widoczna jest w skali powiatu zaliczono, obok Powiatowego Urzędu Pracy, Punkt Konsultacyjno - Doradczy Leżajskiego Stowarzyszenia Rozwoju w Łąncucie, Stowarzyszenie na Rzecz Rozwoju Lokalnego w Białobrzegach oraz Powiatowe Centrum Kształcenia Praktycznego i Edukacji Zawodowej w Łąncucie.

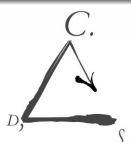
Na terenie powiatu funkcjonuje ponadto pięć Gminnych Ośrodków Pomocy Społecznej (w Białobrzegach, Czarnej, Łąncucie, Markowej, Rakszawie i Żołyni), Miejski Ośrodek Pomocy Społecznej w Łąncucie oraz Powiatowe Centrum Pomocy Rodzinie również w Łąncucie.

2.2. Charakterystyka najistotniejszych instytucji rynku pracy powiatu

Powiatowy Urząd Pracy w Łąncucie²⁴

Poniższy, krótki opis działalności Powiatowego Urzędu Pracy (PUP) koncentruje się na tych działaniach Urzędu, które nie wynikają wprost z wymogów ustawy z dnia 20 kwietnia 2004 r. o promocji zatrudnienia i instytucjach rynku pracy. Ustawa ta obowiązuje wszystkie urzędy pracy nakładając na nie analogiczne, nie różnicujące ich zadania, w związku z czym, w niniejszym raporcie skupiono się wyłącznie na przedsięwzięciach wykraczających poza

²⁴ W oparciu o informacje zebrane na podstawie strony internetowej Urzędu, udostępnionych przez Urząd materiałów oraz danych dotyczących umów o dofinansowanie projektów, zawartych w 2008 roku w ramach Programu Operacyjnego Kapitał Ludzki Poddziałania 6.1.1; 6.1.2; 6.1.3.

obowiązki nałożone przez ustawodawcę, takich jak realizacja projektów unijnych oraz innego typu inicjatywy własne Urzędu.

Powiatowy Urząd Pracy w Łąncucie, jak wszystkie pozostałe urzędy pracy województwa podkarpackiego, realizuje obecnie projekt systemowy (PO KL Poddziałanie 6.1.3) – „Więcej szans w powiecie łańcuckim”. Urząd pozyskał na ten cel 3 131 600 zł, które to środki zostaną przeznaczone na wsparcie beneficjentów poprzez organizację:

- staży stwarzających szansę na zdobycie doświadczenia zawodowego oraz praktycznych umiejętności związanych z wykonywaniem danego zawodu (168 osób);
- bezpłatnych szkoleń grupowych dla 250 osób, mających doprowadzić do uzyskania, uzupełnienia lub doskonalenia umiejętności i kwalifikacji zawodowych.

Ponadto, 91 beneficjentów będzie mogło w 2009 roku skorzystać z jednorazowych środków na podjęcie działalności gospodarczej, zadania na ten rok przewidują także refundację kosztów wyposażenia lub doposażenia stanowisk pracy dla 22 osób bezrobotnych zarejestrowanych w Powiatowym Urzędzie Pracy.

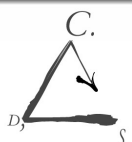
Urząd jest również realizatorem projektu konkursowego pn. „Profesjonalny urzędnik lokalnego rynku pracy”, który współfinansowany jest ze środków Programu Operacyjnego Kapitał Ludzki w ramach Poddziałania 6.1.2. W okresie od kwietnia 2008 r. do grudnia 2009 r. w projekcie tym przewidziano zadania takie jak: przeszkolenie 17 kluczowych pracowników PUP, opracowanie i wydanie broszury informacyjnej Urzędu, a także upowszechnienie pośrednictwa pracy poprzez dofinansowanie zatrudnienia 5 pośredników pracy – stażystów. Koszty projektu to 192 226,38 zł dofinansowania, uzupełnione o wkład własny jednostki w wysokości 33 922,62 zł.

Specyfika projektu „Podkarpacki Portal Pracy” wymaga także zwrócenia uwagi na to jak Urząd Pracy radzi sobie w kwestiach informatycznych. W przypadku Powiatowego Urzędu Pracy w Łąncucie wizytówkę instytucji stanowi profesjonalnie skonstruowana strona internetowa, z uporządkowaną informacją, która umożliwia sprawne poruszanie się i szybkie dotarcie do interesującej użytkownika problematyki.

Powiatowe Centrum Kształcenia Praktycznego i Edukacji Zawodowej w łańcucie

Centrum powstało w 2007 roku, a w jego ofercie znajduje się przede wszystkim doradztwo zawodowe oraz szkolenia i kursy przygotowujące do wykonywania zawodu między innymi takie jak: posadzkarz, glazurnik, pracownik budowlany, operator maszyn CNC czy sprzedawca z obsługą kasy fiskalnej. We własnym zakresie Centrum prowadzi również szkołę nauki jazdy i jako jedyna instytucja w okolicy oferuje szkolenie dla operatorów kombajnów.

Z usług Centrum, oprócz uczniów szkół zawodowych z terenu powiatu łańcuckiego, korzystają także osoby dorosłe, zarówno pracujące chcące podnieść swoje kwalifikacje jak również osoby bezrobotne skierowane na kurs przez Powiatowy Urząd Pracy. Są to mieszkańcy powiatu łańcuckiego oraz powiatów ościennych.

Stowarzyszenie na Rzecz Rozwoju Lokalnego w Białobrzegach

Stowarzyszenie powstało w 2003 roku, a jego celem jest wspieranie rozwoju lokalnej społeczności we wszystkich dziedzinach życia. Stowarzyszenie zmierza do tego, aby skupić wokół siebie wszystkie jednostki aktywnie działające na terenie gminy Białobrzegi oraz gmin ościennych. Działalność organizacji jest stopniowo poszerzana. Początkowo obejmowała ona wyłącznie stypendia dla uczniów i studentów współfinansowane przez Fundację Batorego i Urząd Gminy Białobrzegi. Obecnie oferta ta jest dużo bardziej rozbudowana i obejmuje:

- udzielanie stypendiów dla gimnazjalistów, uczniów szkół średnich i studentów;
- program świetlic środowiskowych dla uczniów szkół podstawowych, przede wszystkim dla dzieci pochodzących z rodzin patologicznych;
- szkolenia zawodowe dla osób bezrobotnych;
- poradnictwo rodzinne;
- pomoc socjalną - świadczenia niepieniężne.

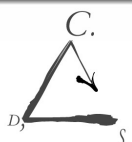
Oferta Stowarzyszenia skierowana jest generalnie do mieszkańców gminy Białobrzegi, przy czym w przypadku części działań objęci nimi są również mieszkańcy pozostałych gmin powiatu.

Interesującym przedsięwzięciem realizowanym przez Stowarzyszenie jest utworzenie Grupy Wsparcia dla osób uzależnionych, która rozpoznawalna jest również poza powiatem, co powoduje, że zgłaszają się do niej osoby praktycznie z terenu całego regionu, a nawet kraju.

Punkt Konsultacyjno – Doradczy w Łańcucie przy Leżajskim Stowarzyszeniu Rozwoju

Punkt powstał we wrześniu 2005 roku i świadczy bezpłatne usługi informacyjne obejmujące zagadnienia związane z prowadzeniem działalności gospodarczej oraz programami i formami wsparcia małych i średnich przedsiębiorstw. Główne typy udzielanych informacji dotyczą:

- prawa, marketingu, finansów, podatków, ubezpieczeń, itp.;
- dotacji oraz dostępnych programów pomocowych finansowanych z budżetu państwa, funduszy strukturalnych czy innych oraz zasad ubiegania się o dotacje;
- dostępnej na rynku ofercie finansowania zewnętrznego przez banki (warunki udzielenia kredytu/pożyczki, oprocentowanie, okres kredytowania, przeznaczenie, rodzaje zabezpieczeń) oraz inne instytucje finansowe - firmy leasingowe, fundusze pożyczkowe, fundusze poręczeń kredytowych, fundusze kapitałowe, itp.;
- zasad wypełniania wniosku o udzielenie dotacji.

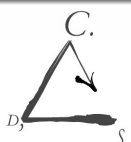

2.3. Uwarunkowania funkcjonowania instytucji rynku pracy w opinii ich przedstawicieli

W powiecie łańcuckim przeprowadzone zostały trzy wywiady pogłębione z przedstawicielami powiatowych instytucji rynku pracy. Każda z tych instytucji posiada nieco inny obszar działania, co pozwoliło szerzej spojrzeć na sytuację powiatowego rynku pracy i warunki, w jakich instytucje te funkcjonują. Pomimo tego, że każda z nich napotyka na jakieś problemy podczas bieżącej działalności to widać, że instytucje rynku pracy w powiecie rozwijają się i ciągle poszerzają swoją ofertę, dostosowując ją jednocześnie do występujących lokalnie potrzeb. Przedstawiciele wszystkich trzech instytucji zgodnie stwierdzili, że możliwość korzystania z funduszy unijnych wpłynęła na wzbogacenie wachlarza świadczonych przez nie usług. Badane instytucje chętnie sięgają po zewnętrzną pomoc finansową dostępną w ramach określonych programów Unii Europejskiej. W większości przypadków pozyskane środki przeznaczane są na realizację projektów autorskich lub systemowych, które pozwalają na wprowadzenie nowych usług i instrumentów aktywizacyjnych bądź na zakup niezbędnego wyposażenia sprzętowego pozwalającego świadczyć usługi na wyższym poziomie.

Z przeprowadzonych rozmów wynika, że w powiecie funkcjonuje dużo instytucji i organizacji pozarządowych działających w sferze pomocy społecznej. Również dwie z trzech przebadanych instytucji wskazuje ten właśnie obszar jako pole swojej aktywności. Z uwagi na to, że instytucje, tworząc i modernizując swoją ofertę, koncentrują się głównie na lokalnie występujących potrzebach są dobrze rozpoznawalne przez mieszkańców powiatu. Chcąc dotrzeć z pomocą do szerokiej grupy odbiorców stosują one różne formy promocji i rozpowszechniania informacji o zakresie swojej działalności. Każda z instytucji posiada własną stronę internetową, ale najbardziej efektywne okazują się inne środki przekazu: ogłoszenia i informacja w mediach lokalnych, plakaty i ulotki, ogłoszenia w kościołach zlokalizowanych na terenie powiatu. Instytucje działające w sferze pomocy społecznej nie funkcjonują w warunkach konkurencji. Nawiązują one raczej współpracę z pozostałymi jednostkami posiadającymi podobny profil działania. Sytuacja wygląda nieco inaczej w przypadku objętej badaniem instytucji szkoleniowej, która wprawdzie w powiecie łańcuckim nie posiada konkurenta, jednak *„musi ciągle walczyć o klienta, ponieważ w sąsiadującym powiecie rzeszowskim funkcjonuje dużo instytucji o podobnym profilu działania, które przyciągają mieszkańców powiatu łańcuckiego”*.

Dwie z trzech przebadanych instytucji realizuje poszczególne zadania w oparciu o kilkuletnie plany działania, które wyznaczają kierunek, w jakim dana instytucja powinna podążać w najbliższej perspektywie. Tworząc plany działania instytucje korzystają z informacji dotyczącej obecnej i prognozowanej sytuacji powiatowego rynku pracy. Źródłem potrzebnych w tym zakresie danych jest Powiatowy Urząd Pracy. Długofalowych planów działania nie tworzy natomiast instytucja, której działalność opiera się głównie na pracy

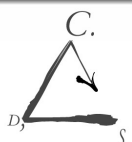

projektowej. W przypadku tej instytucji kierunki działania wyznaczone są na bieżąco i wynikają z obserwacji lokalnych potrzeb.

Pomimo tego, że w ostatnich latach instytucje rynku pracy w powiecie łańcuckim znacznie zwiększyły swą aktywność, to jednak w dalszym ciągu można wyłonić grupy osób „zaniedbanych” pod względem udzielanego im wsparcia w zakresie aktywizacji zawodowej czy integracji społecznej. Są to głównie osoby zagrożone wykluczeniem społecznym (m.in. długotrwale bezrobotne) i osoby bierne „charakteryzujące się wyuczoną bezradnością”. Według rozmówców brakuje działań mogących zmobilizować i pobudzić do działania te właśnie osoby. Dodatkowo, z uwagi na bierność i małe zainteresowanie tych osób jakkolwiek pomocą, instytucje rynku pracy wskazują na duże trudności z dotarciem do tej grupy społecznej, co w efekcie uniemożliwia prawidłową identyfikację jej potrzeb. Przedstawiciele instytucji rynku pracy powiatu łańcuckiego zwrócili uwagę na to, że dostępne w powiecie instrumenty i usługi aktywizacyjne jedynie w niewielkim stopniu przekładają się na wzrost zatrudnienia osób, które z nich korzystają (są mało efektywne). Jeden z rozmówców stwierdził, że problem ten dotyczy głównie osób powyżej 45 roku życia. Niejednokrotnie zdarza się również tak, że osoby te chętnie korzystają z pomocy instytucji rynku pracy i podnoszą swoje kwalifikacje, a pomimo to mają spore problemy ze znalezieniem zatrudnienia. Z doświadczeń naszych rozmówców wynika, że w powiecie dużą popularnością cieszą się szkolenia i kursy zawodowe pozwalające na podniesienie lub zdobycie nowych kwalifikacji zawodowych. Jeszcze nie tak dawno popyt na tego typu usługę nie był w pełni zaspokojony. Problem dotyczył głównie szkoleń specjalistycznych uczących np. obsługi maszyn CNC. Obecnie jednak dzięki instytucji szkoleniowej, jaka powstała w stolicy powiatu, problem został częściowo rozwiązany. Niestety mieszkańcy mniejszych miejscowości położonych w powiecie łańcuckim w dalszym ciągu mają utrudniony dostęp do szkoleń czy kursów zawodowych, co znacznie ogranicza ich aktywność w zakresie podnoszenia kwalifikacji.

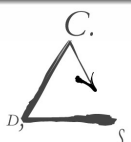
Podczas swojej działalności instytucje rynku pracy napotykają na różnorodne problemy. Najczęściej są one związane z zasobami finansowymi. Brak wystarczających środków finansowych ogranicza w pewien sposób zakres realizowanych działań. „Gdyby były większe możliwości finansowe instytucje rynku pracy mogłyby znacznie więcej zrobić dla lokalnej społeczności”. Ograniczone zasoby finansowe nie pozwalają instytucjom w pełni korzystać z poszczególnych zasobów potrzebnych do działania. Pojawiają się problemy z zatrudnieniem i utrzymaniem odpowiedniej kadry, jak i wyposażeniem instytucji w sprzęt niezbędny do świadczenia wysokiej jakości usług i dalszego rozwoju. Braki w zasobach finansowych związane są z tym, że istotnym źródłem finansowania działalności instytucji rynku pracy powiatu łańcuckiego są środki zewnętrzne pochodzące z budżetu państwa lub przybierające formę dotacji unijnych. Wprawdzie dwie spośród trzech przebadanych instytucji wypracowuje własne środki finansowe (dzięki pobieraniu opłat od uczestników szkoleń, sprzedaży wyrobów rękodzielniczych), ale ich udział w finansowaniu działalności jednostki

jest stosunkowo niewielki. Mimo pewnych niedogodności napotykaných przez instytucje rynku pracy każda z nich jest jednak w stanie wskazać pewne zjawiska, które pozytywnie wpływają na prowadzoną działalność. Najczęściej wymienianym czynnikiem są dobre relacje z funkcjonującymi w powiecie instytucjami pozarządowymi o podobnym profilu działania („Można powiedzieć, że w większości przypadków organizacje pozarządowe są swego rodzaju motorem pobudzającym do działania”) oraz przychylność lokalnych władz i instytucji pożytku publicznego. Jeden z rozmówców podkreśla, że położenie powiatu (bliskość „doliny lotniczej” i przemysłu zlokalizowanego w ościennym powiecie rzeszowskim) pozytywnie wpływa na rozwój działalności instytucji szkoleniowych. Systematycznie rośnie popyt na specjalistyczne usługi szkoleniowe przygotowujące do pracy w zawodach technicznych np. wspomniany wcześniej operator maszyn CNC. Przedstawiciel innej instytucji zwraca uwagę na to, że mieszkańcy powiatu są bardzo aktywni i chętnie, na zasadzie wolontariatu, angażują się w różnego rodzaju inicjatywy społeczne.

Każda z przebadanych instytucji uważa, że integralną częścią bieżącej działalności, sprzyjającej jej rozwojowi, jest podejmowanie współpracy z pozostałymi instytucjami rynku pracy, zarówno z tymi, które zlokalizowane są na terenie powiatu jak i tymi, które funkcjonują w innych częściach regionu/kraju. Motywem przewodnim podejmowanej współpracy jest wymiana informacji i cennych doświadczeń. Instytucje chętnie dzielą się swoją wiedzą i udzielają wsparcia nowo tworzącym się jednostkom oraz korzystają z przykładów dobrych praktyk udostępnianych przez bardziej doświadczonych partnerów. Współpraca międzyinstytucjonalna rozwija się przede wszystkim na szczeblu lokalnym angażując PUP, lokalne władze, placówki oświatowe czy instytucje pozarządowe. Niejednokrotnie współpraca międzyinstytucjonalna polega na podejmowaniu wspólnych działań skierowanych do konkretnej grupy beneficjentów. Przede wszystkim są to działania mające na celu organizację i przeprowadzenie, wspólnymi siłami, szkoleń lub kursów zawodowych. Pomimo tego, że w powiecie widoczne jest dążenie do podejmowania wspólnych działań rozmówcy uważają, że funkcjonujący tu model współpracy międzyinstytucjonalnej nie jest idealny. Przede wszystkim brakuje instytucji, która mogłaby przejąć rolę koordynatora. „Obecnie widoczny jest brak koordynatora współpracy, co skutkuje tym, że większość instytucji działa według swojego uznania, nie patrząc na całokształt udzielanego w powiecie wsparcia”. Przejęcie przez jedną z instytucji roli koordynatora pozwoliłoby na usystematyzowanie i właściwą organizację wsparcia dla mieszkańców powiatu łańcuckiego. Oferty poszczególnych instytucji zaczęłyby się wzajemnie uzupełniać tworząc jedną, spójną całość. Dodatkowo, dwóch rozmówców zwróciło uwagę na słabo rozwiniętą współpracę pomiędzy instytucjami rynku pracy a pracodawcami. Sytuacja taka wpływa na znacznie mniejszą efektywność instrumentów i usług aktywizacyjnych dostępnych na terenie powiatu. Ze względu na niedostatki w tym zakresie, działania te w niewielkim stopniu przekładają się na zatrudnienie osób, które z nich korzystają.

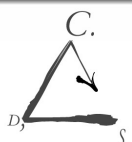

Wszyscy rozmówcy wykazali zainteresowanie Podkarpackim Portalem Pracy. Spośród zaprezentowanych im funkcji, jakie może spełniać Portal największą popularnością cieszyły się:

- nawiązanie kontaktów lub współpracy z innymi instytucjami rynku pracy,
- możliwość wymiany doświadczeń z innymi instytucjami rynku pracy,
- dodatkowa forma promocji instytucji i podejmowanych przez nią działań.

Jeden z rozmówców zauważył jednak, że *„osoby poruszające się po rynku pracy to nie tylko osoby młode i wykształcone, dla których korzystanie z Internetu nie stanowi problemu. Są to również osoby starsze, mieszkające na terenach wiejskich niekorzystające z takich źródeł informacji”*. Jest to więc grupa, w stosunku do której lepsze efekty przynieść może wykorzystanie tradycyjnych form przekazywania informacji.

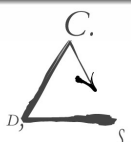

SPIS ŹRÓDEŁ

Poszczególne części niniejszego raportu powstawały w oparciu o zróżnicowane źródła danych, które niejednokrotnie podlegały weryfikacji. Poniżej wskazano jakiego typu źródła zostały w tym celu wykorzystane:

- Bank Danych Regionalnych Głównego Urzędu Statystycznego;
- „Biuletyn statystyczny województwa podkarpackiego I kwartał 2008 roku”;
- „Biuletyn statystyczny województwa podkarpackiego II kwartał 2008 roku”;
- „Analiza sytuacji bezrobotnych w województwie podkarpackim w I półroczu 2008 roku”, Wojewódzki Urząd Pracy w Rzeszowie;
- „Powiaty 2007”, Główny Urząd Statystyczny;
- „Stan ruch naturalny i wędrownicy ludności w pierwszym kwartale 2008 r.”, Urząd Statystyczny w Rzeszowie;
- Narodowy Spis Powszechny, 2002 rok;
- „Raport z badań instytucji rynku pracy w województwie podkarpackim”, opracowany w ramach projektu Indeks Gotowości Rynkowej, Centrum Doradztwa Strategicznego s.c., Kraków 2007;
- „Użytkowanie gruntów w 2007 roku (według granic administracyjnych)”, Urząd Statystyczny w Rzeszowie;
- „Turystyka w województwie podkarpackim w latach 2005 – 2007”, Urząd Statystyczny w Rzeszowie;
- „Atrakcyjność inwestycyjna województw i podregionów Polski 2007”, Instytut Badań nad Gospodarką Rynkową;
- „Stan, ruch naturalny i wędrownicy ludności w I kwartale 2008 roku”, Urząd Statystyczny w Rzeszowie;
- „Informacja o realizacji Ustawy o Specjalnych Strefach Ekonomicznych”, Ministerstwo Gospodarki, Warszawa 2007 r.;
- „Strategia Informatyzacji Województwa Podkarpackiego na lata 2007- 2013”, dostępne pod adresem: www.si.podkarpackie.pl/pliki/2008/strategia.ppt;
- baza Organizacji Pożytku Publicznego dostępna na stronie www.ngo.pl;
- rejestr instytucji szkoleniowych prowadzony przez Wojewódzki Urząd Pracy w Rzeszowie i dostępny na stronie www.ris.praca.gov.pl;
- rejestr agencji zatrudnienia zamieszczony pod adresem www.kraz.praca.gov.pl;
- baza adresowa jednostek funkcjonujących w ramach struktur Ochotniczych Hufców Pracy, dostępna na stronie www.ohp.pl;
- baza organizacji pozarządowych zamieszczona pod adresem www.bazy.ngo.pl;
- lista podkarpackich instytucji okołobiznesowych dostępna na stronie Rzeszowskiej Agencji Rozwoju Regionalnego:
www.cwt.rarr.rzeszow.pl/baza_wiedzy/Instytucje_okołobiznesowe_na_podkarpaciu.pdf.

- informacje zamieszczone na stronie Kuratorium Oświaty w Rzeszowie www.ko.rzeszow.pl;
- baza dostępna na stronie internetowej Zakładu Doskonalenia Zawodowego w Rzeszowie www.zdz.rzeszow.pl;
- dane zamieszczone na stronie Izby Rzemieśniczej w Rzeszowie pod adresem www.izba.rze.bip-online.pl;
- dane Ministerstwa Pracy i Polityki Społecznej dot. Ośrodków Pomocy Społecznej;
- powiatowe opracowania i dokumenty strategiczne, strony internetowe Starostw Powiatowych, Powiatowych Urzędów Pracy, Urzędów Miast i Gmin,
- opracowania i statystyki poszczególnych Powiatowych Urzędów Pracy;
- strony internetowe poszczególnych instytucji rynku pracy oraz informacje uzyskane bezpośrednio od instytucji w kontakcie mailowym oraz telefonicznym.
- zrealizowane w ramach projektu „Podkarpacki Portal Pracy” wywiady z lokalnymi ekspertami rynku pracy;
- zrealizowane w ramach projektu „Podkarpacki Portal Pracy” indywidualne wywiady pogłębione z przedstawicielami instytucji rynku pracy.

